

Araştırma

TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI ÖLÇEĞİNİN GEÇERLİK GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

The Validity and Reliability of Perception of Gender Scale

Hasan Hüseyin ALTINOVA*
Veli DUYAN**

* Öğr. Gör., Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimle-
ri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, bireylerin toplumsal cinsiyet algılarını değerlendirmeye yönelik bir ölçme aracı geliştirmektir. Çalışma sonunda bireylerin toplumsal cinsiyet algılarını temsil ettiği düşünülen toplam 25 maddeden oluşan beşli Likert tipi bir ölçek elde edilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliğini saptamak amacıyla 443 (244 kadın 199 erkek) kişiden toplanan verilerin Temel Bileşenler Analizi yöntemi ile faktör yapısına bakılmıştır. Geçerlik için yapılan açıklayıcı faktör analizi sonuçlarına göre, ölçeğin tek boyutu olduğu ortaya çıkmıştır. Ölçeğin güvenilirliği saptamak için Cronbach Alpha değerinin 0.872

olduğu bulunmuştur. Sonuçta alfa güvenilirlik katsayısının kabul edilebilir düzeyde olduğu bulunmuştur. Yapılan bu çalışmanın sonucunda Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet algısı ölçeği, geçerlik, güvenilirlik

ABSTRACT

The aim of this research is to develop a scale which is devoted to assess the people's perception of gender. At the end of the study, we come up with five point likert scale, consisting of 25 items which are considered to represent people's perception of gender. In order to determine structural validity of the scale, data collected from 443 (244 women, 199 men) people are analyzed by Principal Components Analysis and factor structures are examined. According to explanatory factor analysis which has conducted for validity it is seen that the scale is unidimensional. In order to determine the validity of the scale Cronbach Alpha has the value of 0.872. Also alpha reliability coefficient is acceptable. As a result of this study, Perception of Gender Scale is decided to be valid and reliable.

Key Words: Gender, perception of gender scale, validity, reliability

GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet toplumsal ve kültürel olarak belirlenmiş cinsiyeti, biyolojik cinsiyetten ayırmak üzere kullanılan bir kavram olup; toplumsallaşma süreci ve kültürün içinde edinilen kadın ve erkek olma özelliklerine işaret eder, kadının ve erkeğin sosyal olarak belirlenen rollerini ve sorumluluklarını tanımlar, toplum içindeki konumlarını ve davranışlarını belirler. Tarihsel-toplumsal süreç

içinde oluşan, dinamik ve değişebilir ilişki örüntülerini içerir (Ertürk, 1996). Toplumsal cinsiyet kadının sosyal, kültürel, politik ve ekonomik alanlarda erkeğe göre düşük konumlarda tutulması olarak tanımlanır (Sakallı-Uğurlu (2002).

Kadının ve erkeğin rolleri, aslında toplumsal cinsiyet temelinde tanımlanmış olmasına rağmen, biyolojik cinsiyet esasında tanımlanmış gibi düşünülmektedir. Bu anlayış, kadının erkekten farklı olduğu, ayrı roller oynaması, erkekten ayrı bir dünyada yaşaması gerektiği şeklindeki yargıların gelişmesine kaynaklık etmektedir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet, erkek ya da kadınların birbirlerinden farklı olmalarına yol açan fiziksel niteliklere değil, erkeklik ve kadınlık hakkındaki toplum tarafından oluşturulmuş özelliklere göndermede bulunmaktadır (Atauz, Kardam, Saktanber, Yalın, 1999; Giddens, 2000; Özvarış, 2008). Dolayısıyla toplumsal cinsiyet biyolojik farklılıklardan dolayı değil, kadın ve erkek olarak toplumun bizi nasıl gördüğü, nasıl algıladığı, nasıl düşündüğü ve nasıl davranmamızı beklediği ile ilgili bir kavramdır.

Bireyin içinde yaşadığı toplumun kültürü; bir kadının ya da erkeğin nasıl davranacağı, nasıl düşüneceği ve nasıl hareket edeceğine ilişkin beklentileri ortaya koyan, yani kadın ve erkeği sosyal olarak yapılandıran özellikleri belirlemektedir (Akin ve Demirel, 2003:74; Üner, 2008:6; Powell ve Greenhouse, 2010:1012). Bir başka deyişle, insanlar dişi veya erkek cinsiyeti ile doğar ancak yetiştirilirken toplumun cinsiyetlerine özgü beklediği roller çerçevesinde sosyalleşerek büyür (Terzioğlu ve Taşkın, 2008: 63).

Çocuklar cinsiyetlerine uygun roller kazanmakta ve toplumsal cinsiyet kimliğini edinmektedirler. Böylece kadınlar için ev ile ilgili işleri yürütme ve çocuk bakımı gibi işler öne çıkarken, erkekler için iş rolleri aile rollerinden daha önemli hale gelmektedir (Powell ve Greenhouse, 2010:1012).

Toplumsal cinsiyet kavramının en kritik noktası üretim ile ilgili rollerdir (Ecevit, 2003). İş, üç ayrı kategoriye ayrılabilir: Üretken iş, yeniden üretim işi ve topluluk işleri. Kadınların rolü, her üç kategoriyi de kapsar ve bu nedenle, kadınların rolü "Üçlü Rol" olarak adlandırılır.

Toplumsal cinsiyet kavramı kadınlık ve erkekliğin içinde örüldüğü toplumsal ilişkilere işaret etmektedir. Aynı zamanda bu ilişkiler politik bir duruşun da ifadesidir. Cinsiyetin içinde kurulduğu toplumsal ilişkilerin birer iktidar ilişkisi olduğunu, bu ilişkilerin belirli ve kavranabilir bir sistematiğinin bulunduğunu, bu sistematiğin toplumdaki bütün iktidar ilişkileri ve yapılarıyla da etkileşim içinde işlediğini iddia eder (Bora ve Üstün, 2005). Toplumsal cinsiyet rolleri genel olarak yeniden üretim, topluluğun idame edilmesi ve toplumsal-siyasal katılım gibi dört tip aktivite içinde ele alınır (Atauz ve diğ. 1999). Dolayısıyla bu süreç basitçe "sosyalleşme" olarak adlandırılmaz, tersine, kişinin çeşitli biçimlerde müdahil olduğu karmaşık ilişkileri içerir ve bir yandan kişisel düzeyde kadınlık ve erkekliğe, diğer yandan toplumsal düzeyde bir cinsiyet rejimine işaret eder (Bora ve Üstün, 2005).

Toplumsal cinsiyeti oluşturan bir başka olguda rol kavramıdır. Toplumsal sistem içinde belirli konumdaki kişinin nasıl davranması gerektiğini belirten normlara rol denir ve toplumsal ve

kültürel beklentiler, insanlara bu beklentilere uymaları konusunda baskı yapar. Cinsiyet rolü, bireyin kendi kimliğini kadın veya erkek olarak algılayıp, cinsiyetinin gerektirdiği davranışı göstermesi anlamına gelir. Toplumsal cinsiyet rolü, toplumun tanımladığı ve bireylerin yerine getirmelerini beklediği cinsiyetle ilişkili bir grup beklentisidir. Dökmen'e (2006) göre, kadın ve erkeğin yaşamda üstlendiği ya da üstlenmesi gerektiği roller bellidir ve bu roller keskin çizgi-lerle ayrılır.

Birçok toplumdaki kültürel normlarda, evdeki erkeklerin daha yüksek statü ve daha yüksek karar verme gücünün yanı sıra başlıca gelir ve sağlık payına sahip olduğu da görülür. Kadınların "bakım verme rolleri" ofis işleri, hizmet endüstrisi ve hemşirelik gibi kadınların hâkim olduğu formal iş alanlarında kendini gösterir. Bu alanların da güçlü bir bakım ve hizmet verme unsurları mevcuttur (Akin, 2007).

Cinsiyet rolü bireye içinde yaşadığı toplum kurallarına uygun olarak öğretilmekte ve bireyin de bu cinsiyet rolü kalıpları içinde davranması beklenir. Kısacası kadın, toplumca benimsenen kadınsı özelliklerin hepsine sahip olup, erkeksi özellikleri taşımamalı, erkek ise, toplum tarafından cinsiyet rolüne uygun kabul edilen özelliklerin hepsine sahip olup (erkeksi) kadınsı özellikleri göstermemelidir (Ayдын ve Kavuncu, 1991).

Yaşamları boyunca kız ve erkek çocukların belli roller için yetiştirildiği dikkate alındığında, cinsiyet kalıp yargılarını etkileyen en temel unsurun toplumsallaşma süreci olduğu görülür. Toplumsallaşma süreci içerisinde, etkileşimde bulunduğumuz diğer insanlar ve topluma ait sosyal, ekonomik, ahlaki, kültürel

düşünme sistemi, önyargılarımızı, kalıp yargılarını oluşturur ve geliştirir (Ecevit, 1985; Fichter,1994; Atauz ve diğ., 1999;Tanrıöver, 2003; Yogev, 2006).

İnsanlar, sınıflandırma süreci yoluyla dünyayı birçok farklı toplumsal gruba ayırır ve bu toplumsal gruplara ilişkin bilgilerini, inançlarını ve beklentilerini içeren bilişsel bir yapı geliştirir. Bu bilişsel yapıya da "kalıp yargı" adı verilir (Kağıtcıbaşı, 1999). Kalıp yargılar kadına ve erkeğe nasıl davranacağını öğretir. Kalıp yargılar; algılayışları, toplumsal gruplara ilişkin bilgileri inançlarımızı ve beklentiler içeren bilişsel bir yapı olarak tanımlanabilir (Mackie, Hamilton, Susskind, Rosselli, 1996).

Kadınlara ve erkeklere ilişkin ayrımcılığın, eşitsizliğin ve tutumların oluşmasında kalıp yargılar en önemli unsur olarak karşımıza çıkar. Dünyadaki birçok toplumda erkekler; güçlü, kendine güvenli, korkusuz, bağımsız, gerçekçi gibi güçlü benlikleri yansıtan ve istenir kalıp yargılarla kadınlar ise bağımlı, pasif, kararsız, duygusal gibi daha zayıf benlikleri yansıtan kalıp yargılarla tanımlanır (Sakallı-Uğurlu, 2003). Kültürde kadınlar ve erkekler sadece doğuştan farklı olarak görülmemektedir; akılcılık, bağımsızlık, önderlik gibi erkekler doğuştan kadınlardan üstün görülür ve erkeklerle ilişkilendirilen özellikler genellikle kültürün en fazla değer verdiği özelliklerdir. Duygusalılık, duyarlılık, ortak çalışma gibi kadınlarla ilişkilendirilen özellikler ise kültürün en az değer verdiği özelliklerdir. Bu beklentiler içinde kadınlardan sorun çıkarılmayan, uyumlu olan, sorgulamayan, eşine itaat eden, eşine hizmet eden, hem iyi bir eş, hem iyi bir iş kadını, iyi bir anne olan bir kadın rolü vardır.

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, toplumsal cinsiyet beklentilerini doğurur ve bu beklentiler bizim diğerlerine bakışımızda birer algısal filtre görevi görürler. Beklentilerle tutarlı davranışları normal karşılarken (örneğin, bir kadının yemek pişirmesi), beklentilerle tutarlı olmayan davranışları istisna olarak kabul edilir (örneğin, bir erkeğin yemek pişirmesi). Böylece bu algısal filtre sürekli pekiştirilir, değişime direnç gösterir ve gittikçe daha da güçlenir (Zanna ve Pack, 1975; Basow, 1992).

Kültürel yargılar daha dünyaya gelirken kız ve erkek çocukları ayırır. Kızlara daha olumsuz yüklemelerde bulunur. Bunlar atasözleri ve deyimlerle de içselleştirilir. Örneğin, “Dünyaya kız çocuğu olarak geldiğinde, bir evde iki kız, biri çuvaldız biri biz”, “Oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün”, “Kadın erkeğin şeytanıdır”, “Dişi köpek kuyruk sallamadıktan sonra çevresinde erkek köpek dolaşmaz”, “Benim derdim inek ile dana da karının derdi sürme ile kına da” “Kadın gibi düşman olmaz, güler, bildirmez”, “Atın ardında, kadının önünde gitme”, “Kadının saçı uzun, akı kısadır”, “Kadının kazdığı kuyudan su çıkmaz” ve “Zehirden şifa, kadından vefa beklenmez”. Bunlar gibi atasözleri, kadının kategorik olarak kötülüğünü ifade eder, toplumsal ilişkilerde de bozucu ve doğaları gereği suçlu taraf olarak görülür (Tekeli,1988).

Toplumsal cinsiyet rolleri oluştuktan sonra kadın ve erkeklerin kamusal alana nasıl çıkacağı ve kamusal alandan nasıl, ne kadar yararlanacağı belirlenir. Kadın ve erkeğin toplumdaki işlevleri, sorumlulukları, hakları, üretim sürecindeki konumları gibi unsurlar, toplumsal cinsiyete göre şekillendirilmekte ve bunun sonucunda kadınlar özel alana,

erkekler ise kamusal alana yönlendirilir (Altan, 2001). Kamusal alan her türlü rekabete açık, soyut olarak fırsat eşitliğinin bulunduğu, ama hep güçlü olanın ayakta kaldığı bir mücadele alanıdır. Özel alan ise tüm gününü savuşarak geçiren erkeğin, ertesi günün muharebesine hazırlandığı rahatlık ve huzur alanıdır. Kadının da görevi erkeğini bu güne hazırlamaktır. Dolayısıyla özel alanın tek efendisi erkek, tek hizmetçisi de kadındır. Erkek ailenin reisi sayılır; ev ona aittir; onu korur ve geri kalan dünya, eskiden olduğu gibi diğer erkeklerle rekabet edeceği yani av ve savaş alanıdır.

Birçok toplumda hem özel hem kamusal alanda erkekler kadınlardan daha fazla iktidara sahiptir (Kammeyer – Ritzer,1997; Tekin, 2006). Kamu ve özel alan ayırımı, aynı zamanda aile içindeki egemenlik ilişkilerinin de belirleyicisi olarak değerlendirilebilir. Bu egemenlik ilişkisinde erkek üstün olup kendi istekleri doğrultusunda yaşamını sürdürmesine karşın kadının isteklerini gerçekleştirme düzeyi erkeğin izin verdiği yere kadardır. Kadının aile dışındaki yaşamı kamusal alanda rol almadığı için her yönüyle sınırlıdır. Kadının bu şekilde özel alanda sınırlandırılması aileyi antisosyal bir kuruma dönüştürür. Antisosyallik, yaşam alanı sınırlı olmasından dolayı kadında da bir özellik haline gelir.

Özel alan, yani mahremiyet alanı, kadının kendi değerlerini ve kültürünü yarattığı ve nesillere aktardığı bir alan olarak feminist kuram açısından da ayrıcalıklı bir önem taşır. Tekeli (1988) feminizmi, “kadınların dünyaya, erkeklerin gözlemlerinden, onların çıkarları açısından değil, kendi gözleriyle bakmasını savunan, kendi seslerini bulmalarını isteyen

bir düşünce akımıdır. Feminizm, kadınlara, kadın-insan olma yolunda cesaret veren ya da kadınlar için “kadınca” denilen yaşam biçiminin sınırlılığını, yetmezliliğini ortaya koyan bir düşünce” olarak tanımlamaktadır.

Bütün toplumlarda doğuştan gelen biyolojik farklılıklar kültürel olarak yorumlanıp değerlendirilir. Böylece kadınlar ve erkeklerin hangi davranış ve faaliyetleri yapabileceklerine, hangi haklara ve güce kimin ne derece sahip olduğuna veya sahip olması gerektiğine ilişkin toplumsal beklentiler geliştirilir. Bu beklentiler, toplumdaki topluma ve aynı toplum içinde bir toplumsal kesimden diğerine kısmen değişse de özünde ortak noktalar vardır.

Toplumsal cinsiyet kavramı sonuçta kadın ve erkek eşitsizliğini ortaya çıkarır. Avrupa Birliği kadın-erkek eşitliği kavramını “Tüm insanların kendi kişisel yeteneklerini geliştirmekte ve belirlenmiş katı toplumsal cinsiyet rolleriyle sınırlanmaksızın seçimlerini yapmakta özgür oldukları bağlamından hareketle; kadınların ve erkeklerin farklı davranış, istek ve ihtiyaçları eşit şekilde dikkate alınır, değerlendirilir ve kayırılır” şeklinde tanımlar (Avrupa Komisyonu, 1998).

Dökmen'e (2006) göre toplumdaki en önemli sorunlardan biri toplumsal cinsiyet ayrımcılığıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, modern ve demokratik toplum olmanın gereğidir. Akhun, (2000) kadın ve erkeklere eşit olanaklar sunulmayan bir toplumda, gerçek anlamıyla demokrasinin varlığından söz edilemeyeceğini ülkemizde ailede, eğitimde, istihdamda ve siyasette cinsiyet ayırımına dayalı, eşitlikçi olmayan uygulamalar söz konusu olduğunu belirtir.

Türkiye’de insanların toplumsal cinsiyet rollerini nasıl gördükleri ve algıladıkları hakkında güvenilir ve geçerli bir biçimde ortaya koyacak bir ölçme aracına gereksinim bulunmaktadır. Bununla birlikte ülkemizde sıklıkla kullanılan Bem Cinsiyet Rolü Envanteri, Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği gibi ölçekler sadece kadınsılığı, erkeksiliği ve cinsiyetçiliği ölçtüğü için toplumsal cinsiyet rolleri hakkında yeterince fikir vermemektedir. BCRC sınıflardan (kendine güvenen, fedakâr, karamsar, hırslı gibi) oluşmaktadır ve kişilerin erkeklik ve kadınlık özelliklerini ölçmektedir. Diğer bir deyişle, bu envanter kişilerin kendilerini veya karşılarındaki kişiyi nasıl (erkeksi veya kadınsı) tanımladıkları konusuna odaklanmaktadır. Kalıp yargıların ölçümü ve cinsiyetler arası farklılaştırma konusu için uygun olabilecek olan bu envanter, kadınlara ilişkin yanlış ve esnek olmayan genellemelere dayalı olumsuz tutumları, yani genel olarak kadınlara ilişkin önyargıyı ölçmede yetersiz kalacağı düşünülmektedir. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği’nde de “feminist” kelimesinin geçtiği maddeler öğrenci dışı popülasyonda bazı ölçek doldurma sorunları yaratabilmektedir. Öğrenci olmayan popülasyondan, özellikle eğitim seviyesi düşük katılımcılar bu kelimenin anlamını sorabilmektedir. Ayrıca, bilindiği gibi “feminist” kelimesi öğrenciler tarafından bile olumsuz olarak algılanmakta ve değerlendirilmektedir (Sakallı, 2002). Bunun için Türk toplumunun değerleri ve kültürü göz önüne alınarak toplumsal cinsiyet hakkında Türkiye’ye özgü bir ölçeğin geliştirilmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, bireylerin toplumsal cinsiyet algılarını belirlemeye yönelik bir ölçme aracı geliştirmektir.

YÖNTEM

Bu bölümde çalışma grubu, veri toplama aracının geliştirilmesi, verilerin toplanması ve çözümlenmesi konularına yer verilmiştir.

Çalışma Grubu

Çalışma grubuna ilişkin bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Ankara İli Çankaya, Sincan, Gölbaşı, ilçelerinde çocukları ilköğretime devam eden 244 kadın (%55,1), erkek 199 (%44,9) veli olmak üzere 443 katılımcı araştırma grubunu oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan velilerin 136'sı ilköğretim (96 kadın, 40 erkek), 49'u ortaokul

Tablo 1. Çalışma Grubunu Tanımlayıcı Bilgiler

Durum		Cinsiyet				Toplam	%
		Kadın	%	Erkek	%		
Yerleşim Yeri	Çankaya	98	56,65	75	43,35	173	39,1
	Sincan	92	53,18	81	46,82	173	39,1
	Gölbaşı	54	55,67	43	44,33	97	21,8
Öğrenim Düzeyi	İlk	96	70,6	40	29,4	136	30,7
	Orta	27	19,8	22	16,1	49	11,1
	Lise	78	57,3	71	52,2	149	33,6
	Üniversite	39	28,6	56	41,1	95	21,4
	Yüksek lisans ve doktora	4	2,9	10	7,3	14	3,2
Çalışma Durumu	Çalışıyor	52	21,31	183	91,96	235	53,05
	Çalışmıyor	192	78,69	16	8,04	208	46,95
Yaş	25-30 arası	19	90,4	2	9,6	21	4,5
	31-35 arası	71	73,1	26	26,9	97	21,9
	36-40 arası	93	57,4	69	42,6	162	36,6
	41-45 arası	41	40,9	61	59,1	102	23
	46-50 arası	16	36,3	28	63,7	44	9,9
	51-55 arası	3	33,3	6	66,7	9	2
	56-60 arası	1	16,6	5	83,4	6	1,4
	61-65 arası	0	0	2	100	2	0,5
Yaş ort.		37,5	-	41,5	-	38,6	

(27 kadın, 22 erkek), 149'u lise (78 kadın, 71 erkek) 95'i üniversite (39 kadın, 56 erkek), 14'ü de yüksek lisans ve doktora (4 kadın 10 Erkek) mezundur. Kadınların özellikle ilkokul mezunu olma oranı erkeklere göre daha yüksektir. Çok az kişinin yüksek lisan ve doktora yaptığı görülmektedir. Okuma yazma bilmeyen veliler araştırma kapsamına alınmamıştır. Araştırmaya katılan kadınlardan sadece 52'si (%21,31) bir gelir getirici bir işte çalışmaktadır. Erkeklerin hemen hemen tamamı (183, %91,96) gelir getiren bir işte çalışmakta ya da emekli maaşı vardır. Araştırmaya katılan velilerin yaş ortalaması kadınlarda 37,5, erkeklerde 41,4 olup, yaşları 26 ile 65 arasında değişmektedir. Kadın ve erkeklerin yaş ortalamaları birbirine yakındır.

Ölçme Aracının Geliştirilmesi

Ölçek geliştirme çalışmaları şu aşamalardan oluşmuştur:

Denemelik ölçek hazırlanırken toplumsal cinsiyet kavramı ile ilgili makale, kitap ve tezler taranmış, toplumsal cinsiyete ilişkin kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Araştırma için öncelikle toplumsal cinsiyet ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Alanda kullanılan diğer ölçekler incelenmiştir. Diğer ölçeklerden de yararlanılarak ölçek maddeleri oluşturulmuştur. Ölçek maddeleri hazırlanırken; Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği (Sakallı-Uğurlu, 2002). Cinsiyet Rollerini İlgili Kalıp Yargı Ölçeği (Kantiyoti, Akt.Tok, 2001) Attitudes Towards Women Scale-Short version (Spence, Helmrich, Stapp, 1978), Personal Attributes Questionnaire (Spence, Helmreich ve Stapp, 1974) ölçeklerinden yararlanılmıştır. Sonuçta araştırmacılar tarafından toplumsal cinsiyet algılarını

temsil ettiği düşünülen 40 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur.

İkinci aşamada, maddelerin kapsam geçerliği için eğitim bilimleri, psikoloji, sosyal hizmet, kadın çalışmaları ile ölçme değerlendirme alanında uzmanlıklarını almış yedi öğretim üyesinin görüşlerine başvurulmuştur. Değerlendirmeler sonucunda, bazı maddeler yeniden düzenlenmiş, tekrar ve benzer ifade olarak algılanan sorular çıkarılarak toplumsal cinsiyet algılarını temsil ettiği düşünülen toplam 30 maddeden oluşan beşli Likert tipi bir ölçek elde edilmiştir.

Verilerin Toplanması

Ölçek çocukları ilköğretime devam eden anne babalara uygulanmıştır. Ölçek öğrenciler yoluyla anne babalarına ulaştırılmış ve doldurmaları istenmiştir. Katılımcılara öncelikle hem araştırmanın amacı hem de uygulama aşamasında nelere dikkat etmeleri gerektiği konusunda bilgi notu verilmiştir. Katılımcılardan kişisel bilgileri istenmemiştir. Ölçeğin uygulanması yaklaşık 10-15 dakikalık bir süreyi kapsamaktadır.

30 maddeden oluşan ölçek değişik sosyo-ekonomik özellikler gösteren kadın ve erkekler üzerinde uygulanmıştır. Araştırmada toplam 550 form kullanılmış ve bunların 497'si (%90,3'ü) geri dönmüştür. Tam olarak doldurulmamış olan 42 form, tüm yanıtların aynı seçenekten verildiği ya da çift yönlü uç değerleri veren 12 form çıkartılmış kalan 443 form üzerinde analizler gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Ölçeğin yapı geçerliliğini sağlamak için geçerlilik ve güvenilirlik testi yapılmıştır.

Veriler bilgisayar ortamına aktarıldıktan sonra, SPSS 17.0 paket programı ile analizler yapılmıştır. Bu analizlerde maddelerin psikometrik özellikleri (madde ayırıcılık gücü ve madde-toplam puan korelasyonları) ve testin psikometrik özellikleri (yapı geçerliği ve güvenilirlik) belirlenmeye çalışılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde deneme uygulamasından elde edilen verilerin analizi ile ulaşılan bulgulara ve bulgulara ilişkin yorumlara yer verilecektir.

Geçerlik

Ölçeğin yapı geçerliğini analizlerini gerçekleştirilmeden önce örneklem uygunluğunu incelemek amacıyla Kaiser-Meyer Olkin (KMO) ve Bartlett testi yapılmıştır. Bir ölçme aracının geçerliliği, aracın ölçmeyi amaçladığı özelliği ne denli doğru ölçtüğüne işaret etmektedir. Faktör analizi aynı zamanda yapı geçerliliği hakkında bilgi vermektedir. Faktör analizinin yapılabilmesi için yeterli sayıda örnekleme ulaşılması gerekmektedir. KMO katsayısı, 1'e yaklaştıkça verilerin analize uygun olduğu, 1 olmasında ise mükemmel bir uyum olduğu anlamına gelir ve ,70'in üzerinde değer veren veri kümeleri faktörleşme için uygundur (Pett, Lackey ve Sullivan, 2003; akt: Di Lorio). Bartlett küresellik

testi korelasyon matrisinin faktör analizi için uygun olup olmadığını değerlendirmek amacı ile kullanılır. Bartlett testi sonucunda elde edilen değerler istatistiksel açıdan anlamlı olduğu durumda verilerin faktör analizi için uygun olduğu kabul edilmiş olur (Munro, 2005). Araştırmanın verileri ile gerçekleştirilen KMO ve Bartlett testi sonuçları Tablo 2'de yer almaktadır.

Test sonuçlarına göre KMO katsayısı ,882; Bartlett testi ki-kare değeri 3389,153 (df=435) ve istatistiksel açıdan anlamlı (sig.=.000) bulunmuştur. Bu sonuçlara göre veriler temel bileşenler analizi için uygun olduğundan ölçeğin yapı geçerliğini saptamak amacıyla toplanan verilerin temel bileşenler analizi yöntemi ile faktör yapısına bakılmıştır. Madde toplam puan korelasyonunun yorumlanmasında mutlak ölçüler dikkate alınmıştır. Buna göre korelasyonu ,30 ve daha yüksek olan maddelerin bireyleri iyi derecede ayırt ettiği, ,20-,30 arasında kalan maddelerin zorunlu görüldüğü takdirde ölçeğe alınabileceği, ,20'den düşük maddelerin ise ölçeğe alınmaması gerektiği söylenebilir (Büyüköztürk, 2009).

Maddelerin ortalamaları, standart sapmaları, madde- toplam puan korelasyonları ve madde ayırt edicilikleri Tablo 3'dedir.

Tablo 2. KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)	Measure of Sampling Adequacy	,882
	Ki-Kare	3389,153
Bartlett Testi	Serbestlik	435
	Sig.	,000

Tablo 3. TCAÖ'nün Ayırt Edici Özellikleri

Madde	$\bar{X}$	SS	Extraction	Component Matrix(a)	Corrected Item-Total Correlation
M 1	3,5463	1,58885	,406	,454	,406
M 2	2,6862	1,58141	,421	,488	,424
M 3	2,6826	1,58141	,326	,213	,256
M 4	3,5440	1,56741	,558	,480	,432
M 5	4,1919	1,32560	,665	,504	,441
M 6	3,9661	1,47566	,550	,367	,322
M 7	3,2709	1,58720	,529	,540	,476
M 8	3,6298	1,47933	,550	,464	,413
M 9	2,3160	1,36683	,512	,419	,385
M 10	2,3160	1,36683	,445	,279	,213
M 11	2,9278	1,65708	,498	,430	,354
M 12	4,2438	1,29362	,544	,610	,539
M 13	3,4537	1,48735	,550	,408	,354
M 14	3,0000	1,50565	,398	,462	,395
M 15	3,6027	1,47381	,478	,362	,314
M 16	3,0000	1,65456	,419	,480	,413
M 17	3,1242	1,67100	,517	,542	,469
M 18	3,5937	1,63174	,506	,650	,581
M 19	4,6366	1,03391	,411	,472	,408
M 20	4,6366	1,03391	,607	,253	,223
M 21	3,5124	1,64405	,485	,574	,501
M 22	3,6005	1,52674	,401	,496	,435
M 23	3,6005	1,52674	,568	,289	,250
M 24	3,0474	1,46760	,513	,589	,518
M 25	3,0474	1,46760	,425	,229	,211
M 26	3,8916	1,43707	,516	,644	,578
M 27	3,7043	1,55026	,506	,399	,336
M 28	2,8939	1,65593	,469	,453	,390
M 29	3,5914	1,55666	,441	,420	,355
M 30	3,5463	1,58885	,473	,572	,500

Ölçeğin güvenilirlik çalışması için 30 maddeden oluşan bir madde listesi hazırlanmış ve uygulanmıştır. İç tutarlılık ölçüsü olarak hesaplanan güvenilirlik katsayılarında 5 maddenin istenilen düzeyde olmadığı için ölçekten çıkartılmış ve geri kalan 25 madde için geçerlik katsayılarının istenilen düzeyde olduğu görülmektedir.

Güvenirlik

Ölçeğin boyutlarına ilişkin olarak hesaplanan güvenilirlik analizi sonuçları Cronbach Alpha katsayısı ile hesaplanarak Tablo 4'de verilmiştir.

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği'nin bütününe ait iç tutarlılık ölçüsü olarak hesaplanan güvenilirlik katsayısının (Cronbach Alpha ,872) istenilen düzeyde olduğu görülmektedir. Bu sonuçla ölçeğin 25 madde için güvenilirliğinin sağlandığı ifade edilebilir.

Puanlama

Bireylerin toplumsal cinsiyet algılarını ölçmek üzere geliştirilen ölçekte, toplam 25 madde bulunmaktadır. Maddelerin 10'u olumlu, 15'i olumsuz olarak yazılmıştır. Beşli Likert şeklinde oluşturulan ölçekte Maddelerde belirtilen düşünceye, bireylerden "tamamen katılıyorum (5), katılıyorum (4), kararsızım (3), katılmıyorum (2), tamamen katılmıyorum (1) olmak üzere beş derecede görüş bildirmeleri istenmektedir (Ek 1) olumsuz maddeler tersten hesaplanmaktadır. Ölçekte 2., 4., 6., 9., 10., 12., 15., 16., 17.,18., 19., 20., 21., 24. ve 25. maddeler

olumsuz olup tersten hesaplanmaktadır.

Buna göre, ölçekten alınabilecek puanlar 25-125 aralığında olup, yüksek puanlar toplumsal cinsiyet algısının olumlu olduğunu ifade etmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada "Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği"nin geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Öncelikle toplumsal cinsiyet kavramına açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyeti oluşturan etmenlere yer verilmiştir.

Bireylerin toplumsal cinsiyet algılarını ölçmek üzere geliştirilen ölçek 25 maddeden oluşmaktadır (Ek 1). Araştırmanın sonuçları, ölçüm aracının tek boyuttan oluştuğunu ve alfa güvenilirlik katsayılarının kabul edilebilir düzeyde olduğunu ortaya koymuştur.

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği yetişkin insanların toplumsal cinsiyet rol ve algılarını değerlendirmek için düzenlenen kendi kendini bildirim tarzında bir değerlendirme aracıdır. Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği'ne ilişkin olarak hesaplanan güvenilirlik analizi sonuçları Cronbach Alpha katsayısı ile hesaplanmıştır. Bu katsayı ölçek için 0.872 olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği'ni oluşturan maddelerin istendik özelliklerde olması, Ölçeğin güvenilirliğinin ve geçerliğinin yüksek olması, bu ölçeğin insanların toplumsal cinsiyet algısını belirlemede kullanılabileceğini göstermektedir.

Tablo 4. Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeğine Ait Güvenirlik Analizi Sonuçları

Ölçeğin Boyutları	Madde Sayısı	Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayısı
1	25	,872

Çalışmada test-tekrar test uygulaması yapılmamış olması çalışmanın bir kısıtlılığı olarak ele alınabilir. Bu çalışma bir ölçek geliştirme çalışması olduğundan üzerinde çalışılan örneklemin toplumsal cinsiyet algı düzeyine bakılmamıştır. Araştırmacılar gerçekleştirecekleri ileri çalışmalarda daha geniş ve farklı örneklem üzerinde çalışabilir ve bu örneklemelerin toplumsal cinsiyet algı düzeylerini farklı değişkenler açısından inceleyebilirler. Ayrıca gerçekleştirilecek toplumsal cinsiyet eğitimi, farkındalığı gibi etkinliklerinden önce ve sonra yapılacak uygulamalar ile grupların toplumsal cinsiyet algı düzeylerinde oluşabilecek farklar araştırılabilir.

Bu bağlamda ölçek toplumsal cinsiyet algılarının düşük olduğu düşünülen gruplar için bir değerlendirme aracı olarak kullanılabilir. Ayrıca ölçek, toplumsal cinsiyet algılarını güçlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilebilecek mesleki uygulamaların (bireylerle sosyal hizmette, gruplarla sosyal hizmette gibi) etkililiğini değerlendirebilmek amacıyla da kullanılabilirliği düşünülmektedir.

Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yürütüldüğü araştırma grubu çocukları ilköğretime devam eden velilerdir. Dolayısıyla ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği için farklı örneklem üzerinde yapılacak çalışmalar da son derece önemlidir. Çeşitli düzeylerdeki gruplarla ölçek uygulanabilir. Ayrıca çeşitli meslek grupları mensuplarının toplumsal cinsiyet algı düzeyleri bu ölçek ile belirlenebilir. Sonuç olarak bireylerin toplumsal cinsiyet algı düzeylerinin belirlenmesi bireysel farkındalık düzeyinin geliştirilmesinde katkı sağlayabilir. Bu ölçek bu konuda yapılabilecek diğer çalışmalarla geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Akhun, İ. (2000). *Kız çocuklarının mesleki eğitime ve istihdama yönelimleri*. Ankara: Cem Ofset.
- Akın, A. (2007). *Cinsiyet rollerinin kadının günlük yaşamına etkisi*. Http://www.Gencgazeteciler.Org/Crolleri.Asp 11 Aralık.2007' de alınmıştır.
- Akın, A. ve Demirel, S. (2003). Toplumsal cinsiyet kavramı ve sağlığa etkisi. *Cumhuriyet üniversitesi tıp fakültesi dergisi*, 25 (4), 73-82.
- Aksoy, N. (2006). *Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme ve kadının statüsü genel müdürlüğünün rolü*. TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Uzmanlığı Tezi, Ankara.
- Altan, S. (2001). *Eğitim materyallerinde cinsiyetçi öğeler*. Ankara: Can Matbaacılık.
- Atauz, A.,Kardam, F.,Saktanber, A. ve Yalın, H.İ. (1999). *Toplumsal cinsiyet eğitimi el kitabı*. Kadın İstihdamını Geliştirme Projesi T.C Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Aydın B., Kavuncu, A, N, (1991). Farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki lise öğrencilerinde cinsiyet rollerinin araştırılması. *Psikolojik danışma ve rehberlik dergisi*, 1 (2), 23-39
- Basow, S. A. (1992). *Gender: stereotypes and roles* (3. Baskı). Pasific Grove, Ca: Brooks/Cole.
- Bora, A. Üstün, İ. (2005). *Sıcak aile ortamı: demokratikleşme sürecinde kadın ve erkekler*. Tesev Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2009). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*, Ankara: Pegem Akademi
- Di L. ve Colleen K. (2005). *Measurement in health behavior methods for research and education*. USA: Pub. John Wiley & Sons Inc.
- Dökmen, Z.Y. (2006). *Toplumsal cinsiyet*. İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Ecevit, Y. (1985). Üretim ve yeniden üretim sürecinde ücretli kadın emeği. *Toplumsal araştırmalar dergisi*, Şubat-Mart, 72-93

- Ertürk, Y. (1996). Alternatif kalkınma stratejileri: toplumsal cinsiyet, kadın ve eşitlik. *ODTÜ Geliştirme Dergisi*, 2 (1-2), 341-356
- Fichter, J. (1994). *Sosyoloji nedir*. (Çeviren: N. Çelebi) Ankara: Atilla Kitabevi
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Yayınları
- Jolliffe, I. T. (2002). *Principal component analysis*, USA: Springer Series in Statistics, Second Edition.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *Sosyal psikoloji*. İstanbul: Evrim Yayınevi
- Kammayer, K; Ritzer G; Yetman, N. (1997). *Sociology experiencing -changing societies*, 7. Baskı, Boston: Allyn ve Bacon
- Mackie, D. M., Hamilton, D. L., Susskind, J. ve Rosselli, F. (1996). *Social psychological foundations of stereotype Formation*. (Derleyenler: C. N. Macrae, C. Stangor ve M. Hewstone), *Stereotype And Stereotyping* Ny: Guilford, 41-47
- Munro, B. H.. (2005). *Statistical methods for health care research*, (5. Baskı). USA: Lippincott Williams and Williams
- Özvarış, S. (2008). Toplumsal cinsiyet-sağlık ilişkisi ve türkiye'deki durum. *1 kadın sağlığı kongre "kadına yönelik şiddet"*. 20-22 Mart 2008.
- Powell, G.N. ve Greenhaus, J.H. (2010). Sex, gender, and decisions at the family - work interface. *Journal of management*. 36 (4),1011-1039
- Sakallı-Uğurlu, N. (2003). Cinsiyetçilik: kadınlara ve erkeklere ilişkin tutumlar ve çelişik duygulu cinsiyetçilik kuramı. *Türk psikoloji yazıları*, 6 (11-12), 1-20
- Sakallı-Uğurlu, N. (2002). Çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk psikoloji dergisi*, 17 (49), 47 - 5
- Spence, J.T. ve Helmreich, R.L. (1978). *Masculinity and femininity: their psychological dimensions, correlates, and antecedents*. Austin, Tx: University Of Texas Press.
- Spence, J. T., Helmreich, R., & Stapp, J. (1974). The personal attributes questionnaire: a measure of sex role stereotypes and masculinity-femininity. *Journal supplement abstract service catalog of Selected Documents In Psychology*, 4, 43. (Ms. No. 617)
- Tanrıöver, H. (2003). Türkiye'de Televizyon Kültürü ve Kadınlar. *Kadın Yaşantıları*. (Yayına Haz. Ayşegül Yaraman) İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Tekeli, Ş. (1988). *Kadınlar İçin: Yazılar (1977-1987)*. Femizim Nedir, Ne Değildir. İstanbul: Alan yayıncılık.
- Tekin,İ. (2006). *Kadın Sorunlarına Yönelik Sosyal Sorumluluk Kampanyaları Ve Reklamalarda Kadın Cinsiyetinin Sunumu*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı Reklamcılık Ve Tanıtım Bilim Dalı, İstanbul.
- Terzioğlu, F. ve Taşkın, L. (2008). Kadının toplumsal cinsiyet rolünün liderlik davranışlarına ve hemşirelik mesleğine yansımaları. *C.Ü. Hemşirelik yüksekokulu dergisi*. 12 (2), 62-67
- Tok, Y. (2001). *Cinsiyet rolleri ile ilgili farklı kalıp yargılara sahip üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Üner, S. (2008). *Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına yönelik aile içi şiddetle mücadelede temel eğitim seti*. TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, UNFPA, Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, Ankara: Dumat Ofset
- Yogev, S.P. (2006). *Ergenlerde toplumsal cinsiyetin kazanılması aile, okul ve arkadaş etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Zanna, M. P. ve Pack, S. J. (1975). On the self-fulfilling nature of apparent sex differences in behavior. *Journal of experimental social psychology*, 11, 583-591.

Ek 1: Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği

Aşağıda yer alan ifadelere ne derece katıldığınızı “**Kesinlikle katılmıyorum**”, “**Kısmen katılmıyorum**”, “**Kararsızım**”, “**Kısmen katılıyorum**”, “**Kesinlikle katılıyorum**” seçeneklerinden birini (x) işareti ile belirtiniz. Lütfen hiçbir soruyu cevapsız bırakmayınız.

		Tamamen katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1.	Evlilik, kadının çalışmasına engel olmaz.	( )	( )	( )	( )	( )
2.	Kadın sadece ailesinin ekonomik sıkıntısı varsa çalışmalıdır	( )	( )	( )	( )	( )
3.	Çalışan kadın da çocuklarına yeterince zaman ayırabilir.	( )	( )	( )	( )	( )
4.	Kadınlar anne olduktan sonra çalışmamalıdır.	( )	( )	( )	( )	( )
5.	Kadın siyasetçiler de başarılı olabilir.	( )	( )	( )	( )	( )
6.	Kadınlar evlendikten sonra çalışmamalıdır.	( )	( )	( )	( )	( )
7.	Çalışma hayatı kadının ev işlerini aksatmasına neden olmaz.	( )	( )	( )	( )	( )
8.	Çalışan bir kadın hayattan daha çok zevk alır.	( )	( )	( )	( )	( )
9.	Kadınlar erkekler tarafından her zaman korunmalıdır.	( )	( )	( )	( )	( )
10.	Kocasını izin vermiyorsa kadın çalışmamalıdır.	( )	( )	( )	( )	( )
11.	Kadınlar yönetici olabilir.	( )	( )	( )	( )	( )
12.	Çalışan bir kadın kazandığı geliri eşine vermelidir.	( )	( )	( )	( )	( )
13.	Çalışan bir kadın çocuklarına daha iyi anne olur.	( )	( )	( )	( )	( )
14.	Erkekler de çamaşır bulaşık gibi ev işlerini yapmalıdır.	( )	( )	( )	( )	( )

		Tamamen katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
15.	Kocasız kadın sahipsiz eve benzer.	( )	( )	( )	( )	( )
16.	Bir ailenin gelirini erkekler sağlamalıdır.	( )	( )	( )	( )	( )
17.	Kadınlar kendi başına ticarethane gibi yerler (kafe, market, emlakçı gibi) açmamalıdır.	( )	( )	( )	( )	( )
18.	Kadınların birinci görevi ev işlerini üstlenmektir.	( )	( )	( )	( )	( )
19.	Bir kadın kocasından fazla para kazanmamalıdır.	( )	( )	( )	( )	( )
20.	Erkek her zaman evin reisi olmalıdır.	( )	( )	( )	( )	( )
21.	Toplumun liderliği genellikle erkeklerin elinde olmalıdır.	( )	( )	( )	( )	( )
22.	Kız çocuklarına da erkek çocuklar kadar özgürlük verilmelidir.	( )	( )	( )	( )	( )
23.	Bir kadın kendi haklarına sahip olabilmesi için gerekirse kocasına karşı çıkabilmelidir.	( )	( )	( )	( )	( )
24.	Kadın kocasından yaş olarak daha küçük olmalıdır.	( )	( )	( )	( )	( )
25.	Ailedeki önemli kararları erkekler vermelidir.	( )	( )	( )	( )	( )